

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

УДК 94(477.83/86.):930.2

Мирослав Волощук

доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії,
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка
(Івано-Франківськ, Україна), myrkomyrko79@gmail.com

ГАЛИЦЬКІ КНЯЗІ ТА ЗНАТЬ У ВІДНОСИНАХ ІЗ ЛИТВОЮ XII–XIV ст.

Шляхом верифікації різних за змістом та часом появи джерел комплексно відображається перебіг військово-політичних, а також частково торговельних контактів володарів і містян Галича та Галицької землі з мешканцями Литви впродовж XII–XIV ст. Використання загальноісторичних методів із компаративним зіставленням даних археології дозволяє встановити, що найактивніший період двосторонніх взаємовідносин припав на другу половину XIII ст., і пов'язаний із галицьким князюванням Шварна Даниловича 1264–1269 рр. та подвижництвом рідного брата його N за іменем дружини – литовського князя-монаха Войшелка. Відзначається уривчастий характер писемних повідомлень, які доповнюються нечисленними пам'ятками матеріальної культури. До таких відносимо браслети «галицького типу», знайдені в 1930-х рр. під час археологічних досліджень у Каунасі та предмети литовського бурштинового експорту, відомі зі знахідок початку XXI ст. у Галичі й Галицькій землі. Оригінальності дослідженню додає периферійність розташування окреслених підконтрольних Рюриковичам теренів, а, отже, специфічності у стосунках із далекими балтами порівняно з іншими руськими землями.

Ключові слова: Литва, Галич, Галицька земля, Данило Романович, Лев Данилович, Войшелк, Шварно Данилович, Міндовґ, Любарт Ґедимінович, матеріальна культура.

Тема взаємовідносин Рюриковичів із балтами (ятвяги, пруси, жемайти, аукштайти, литва тощо) віддавна перебуває серед актуальних не тільки у вітчизняній, а й зарубіжній історичній науці. Головне місце посідають литовці, які спромоглися впродовж XIV–XVI ст. створити одну з найбільших тогочасних європейських держав на чолі з династією Ґедиміновичів. Етнічно строкате, але з успадкованою від Русі системою управління та офіційною мовою діловодства Велике князівство Литовське зберігало якнайтісніші «живі» зв'язки з інкорпорованими теренами окремих відгалужень династії Рюриковичів у Київській, Чернігівській, Переяславській, Волинській землях, на Поділлі, у сучасній Білорусі.

Попри відсутність цілісного образу відносин наших предків із литовцями впродовж XII–XIV ст., допоки князі з династії Ґедиміновичів поволи не включили до власних сфер впливу значну частину спадщини Рюриковичів, вважаємо за доцільне окреслити бодай у загальних рисах середньовічні взаємини з балтами мешканців та володарів найбільш знакових міст і теренів, зокрема Галича й Галицької землі. Непересічний міський центр, що, як уже неодноразово відзначалося, за короткий час «дав назву» місцевій громаді – галичанам (випадків чого у загальній європейській практиці вкрай обмаль)¹, знову стає актуальним як для історичних, так і археологічних студій. На цьому тлі спроба виокремити роль Галича, його жителів у взаєминах із литовськими елітами в найдинамічніший період середньовічної історії (від перших письмово зафіксованих контактів у XII ст. до активної участі князя Любарта Ґедиміновича (1300–1383/1384 рр.) у боротьбі за спадщину королівства Русі другої половини XIV ст.), на нашу думку, виглядає оригінальною й актуальною.

Неповторності обраній темі додає периферійність Галича та Галицької землі відносно розташованих ближче до литовського прикордоння земель інших князівських родин династії Рюриковичів із, головню, столицями в Києві, Новгороді, Смоленську, Полоцьку, Чернігові, волинському Володимирі тощо. Тож цікаво не тільки простежити та навести статистику занотованих авторами джерел випадків двосторонніх контактів галицької знаті з литовською, фактів обопільної комунікації, а й принаймні частково відчути пульс торговельних і міжкультурних зв'язків.

Не можна сказати, що у цілому литовська середньовічна проблематика перебувала на узбіччі історичних студій. Найактивніше за останню чверть століття її розробляли польські², російські³, українські⁴,

¹ Див.: Галич: Збірник наукових праць / За ред. М.Волощука. – Вип.1. – Івано-Франківськ, 2016. – С.7.

² Див., напр.: *Krupa K.* Książęta litewscy w Nowogrodzie Wielkim do 1430 roku // *Kwartalnik Historyczny*. – 1993. – Roczn. C. – №1. – S.29–46; *Litwa i jej sąsiedzi od XII do XX wieku: Studia ofiarowane Prof. dr. hab. Jerzemu Ochmańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin* / Pod red. G.Błaszczyka, A.Kijasa. – Poznań, 1994. – 210 s.; *Tęgowski J.* Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów. – Poznań; Wrocław, 1999. – 319 s.; *Kurtyka J.* Podole pomiędzy Polską i Litwą w XIV i I. połowie XV wieku // *Kamieniec Podolski: Studia z dziejów maista i regionu* / Pod red. F.Kiryka. – T.1. – Kraków, 2000. – S.9–59; *Pieniądz i banki (tezauryzacja, obieg pieniężny, bankowość): Wspólnota dziejów – Białoruś – Litwa – Łotwa – Polska – Słowacja – Ukraina*. Supraśl, 5–7.09.2002: *Materiały z V Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej*. – Warszawa, 2002. – 196 s.; *Pieniądz i wojna: Białoruś – Litwa – Łotwa – Polska – Słowacja – Ukraina*. Supraśl, 9–11 września 2004: *Materiały z VI Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej*. – Warszawa, 2004. – 264 s.; *Litwa i jej sąsiedzi w relacjach wzajemnych (XIII–XVI w.)* / Pod red. A.Kołodziejczyka, R.Kubickiego, M.Radocha. – Olsztyn; Gdańsk, 2014. – 264 s. та ін.

³ *Кучкин В.А.* Московско-литовское соглашение о перемирии 1372 г. // *Древняя Русь: вопросы медиевистики*. – 2000. – №1. – С.11–39; №2. – С.1–14; *Кром М.М.* Меж Русью и Литвой: Пограничные земли в системе русско-литовских отношений конца XV – первой трети XVI в. – Москва, 2010. – 320 с.; *Кибинь А.С.* От Ятвязи до Литвы: Русское пограничье с ятвягами и литвой в X–XIII вв. – Москва, 2014. – 272 с.; *Полехов С.* Наследники Витовта: Династическая война в Великом княжестве Литовском в 30-е годы XV в. – Москва, 2015. – С.193–210 та ін.

⁴ Загальний історіографічний нарис студій Великого князівства Литовського, у тому числі стосунків із Руссю, станом на початок XXI ст. див.: *Кириченко К.* Історія Великого князівства Литовського в українській історіографії 1991–2003/4: основні тенденції // *Ruthenica*. – 2005. – №4. – С.215–229 та ін.

білоруські⁵, литовські⁶ дослідники. Часом русько-литовські відносини й балтські сюжети трапляються на маргінесі публікацій словацьких⁷, угорських⁸, чеських⁹ фахівців. Більшість істориків, зі зрозумілих причин, наслідували погляди власних національних шкіл, у руслі діяльності яких й велися ті чи інші дослідження. Двостороннім відносинам власного народу з мешканцями прибалтійських теренів присвячено публікацію комплексних видань¹⁰.

Українська історіографія має давні, започатковані ще в ХІХ – на початку ХХ ст.¹¹ та певною мірою узагальнені в багатотомній «Історії України-Руси» М.Грушевського, традиції вивчення литовської історії, а разом із тим – стосунків з елітами руських земель¹². Однак праці відображали у властивий авторам спосіб найзагальніші риси розвитку русько-литовських взаємин без конкретизації на прикладі нобілітету деяких підвладних Рюриковичам теренів.

Після відновлення незалежності України в нашій державі спеціалізовані публікації до теми регулярно з'являються на сторінках фахового

⁵ Див.: *Мартынюк А.В.* История Великого княжества Литовского в миниатюрах Лицевого летописного свода XVI в. // *Lietuvos pilys (Vilnius)*. – 2010. – №6. – Р.149–163; *Его же.* Русь и Литва в сочинении Иоанна де Галонифонтибуса // *Studia Historica Europae Orientalis*. – Вып.4. – Минск, 2011. – С.79–88; *Его же.* Между Псковом, Витебском и Нейгаузенем: забытая война на ливонском пограничье в середине XIV в. Часть 1 // *Учёные записки Учреждения образования «Витебский государственный университет им. П.М.Машерова»*. – Т.21. – Витебск, 2016. – С.30–36; *Его же.* Между Псковом, Витебском и Нейгаузенем: забытая война на ливонском пограничье в середине XIV в. Часть 2 // Там же. – Т.22. – С.33–38; *Подберёзкин Ф.* «Partes Wandalor in Magna Germania»: что знал Альберт Кранц о Литве и Руси // *Alba Ruscica: белорусские земли на перекрестке культур и цивилизаций (X–XVI вв.)*. – Москва, 2015. – С.185–202 та ін.

⁶ *Ючас М.А.* Галицко-Волынская Русь и проблема христианизации Литвы во второй половине XIV в. // *Восточная Европа в исторической ретроспективе: К 80-летию В.Т.Пашуто / Под ред. Т.Н.Джаксон, Е.А.Мельниковой*. – Москва, 1999. – С.262–269; *Дубонис А.* Борьба за литовский престол после смерти короля Миндаугаса (1264–1268 гг.) // *Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)*. – Вип.4. – К., 2004. – С.133–143. Також див. останні литовсько- та польськомовні видання литовських авторів, де присутня окреслена проблематика: *Lietuvos valdovai*. – Vilnius, 2004. – 152 p.; *Gedimainiai: enciklopedinis žinynas*. – Vilnius, 2005. – 184 p.; *Mečislovas J.* Unia polsko-litewska. – Toruń, 2004. – 370 s.; *Kiaupa Z.* Historia Litwy: Od czasów najdawniejszych do 1795 r. – Warszawa, 2007. – 386 s. Історіографічне підсумування литовських студій стосунків володарів Литви з династією Романовичів див.: *Дубонис А.* Проблемы образования Литовского государства и его отношений с Галицко-Волынской княжеством в новейшей историографии Литвы // *Княжа доба: історія і культура*. – Вип.2. – Л., 2008. – С.142–157 та ін.

⁷ Див.: *Marek M.* Cudzie etniká na stredovekom Slovensku. – Martin, 2006. – S.415–417.

⁸ *Mihályné F.* Litvánok a nyugati királyi udvárookban 1316–1400 // *Clio*. – 1998. – №2. – Old.87–91.

⁹ У контексті студій Галицко-Волинського літопису див.: *Haličsko-volyňský letopis / Předmluva J.Komendová*. – Praha, 2010. – S.154–155.

¹⁰ *Широкоград А.* Русь и Литва. – Москва, 2008. – 400 с.

¹¹ *Антонович В., Гловайський Д.* Історія Великого князівства Литовського від найдавніших часів аж до упадку удільної системи в Литовській Русі // *Руська історична бібліотека / Під ред. О.Барвінського*. – Т.6. – Тернопіль, 1887. – 207 с.; *Леонтович Ф.И.* Очерки истории литовско-русского права. Образование территории Литовского государства. – Санкт-Петербург, 1894. – 393 с.; *Довнар-Запольский М.В.* Из истории литовско-польской борьбы за Вольнь (Договоры 1366 г.) // *Университетские известия*. – 1896. – №8 (август). – С.1–15; *Любавский М.К.* Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно. – Москва, 1910. – 376 с.

¹² *Грушевський М.С.* Історія України-Руси: У 10 т., 11 кн. – Т.3. – К., 1993. – С.79–82, 93–95, 117–118, 127–129, 141–143, 525–527; Там само. – Т.4. – С.3–124.

збірника¹³ та серії близьких до теми видань¹⁴. Безпосередніми спеціалістами з русько-литовських середньовічних і ранньомодерних відносин був Ф.Шабульдо¹⁵ й залишається О.Русина¹⁶. Зрідка окремих напрямів окресленої теми торкалися М.Котляр¹⁷ та Л.Войтович¹⁸. Однак, попри доробок згаданих фахівців, зацікавленому читачеві годі знайти комплексну монографію про литовсько-руські двосторонні стосунки на прикладі окремо взятих земель чи династій. На тлі ж дуже різної за характером династичної політики членів роду Рюриковичів такий поземельний огляд їхніх відносин із литовськими елітами виглядав би в перспективі, на наше переконання, вельми привабливим (як від XIV ст. у випадку із Поділлям це частково відображено у праці Ю.Сіцінського¹⁹).

Поверховий огляд на цей момент відомих та опублікованих нарративних пам'яток відтворює доволі «розірвану» картину взаємовідносин мешканців Литовської землі з безпосередньо галичанами. Ми оперуємо лише деякими, доволі уривчастими й суперечливими, свідченнями, з яких про потрібні нам контакти іноді «читаємо» «за замовчування». Безперечно, мешканці прибалтійських теренів мали знати про Галич та його жителів, і навпаки. Однак до кінця XII – початку XIII ст. засвідчити джерелами таку обізнаність не видається можливим.

Єдиний випадок, коли, за словами О.Головка²⁰, на тлі взаємовідносин польських П'ястів у середині XII ст. очевидно з династією Ростиславовичів можна помітити слабкий слід зв'язків останніх і з балтами, відображений у листі імператора Фрідріха I Барбаросси (1122–1190 рр.) до абата Ставло-Мальмеді й Корвея Вібальда (1098–1158 рр.) від 1157 р. У тексті йшлося про важливість допомоги, яку П'ясти отримали у війні з німцями, від «русі, половців, прусів та померанців» («vicinarum gentium, Ruthenorum, Parthorum, Pruscorum, Pomeranorum»)²¹.

Дійсно, усі наступні випадки двосторонніх контактів галицьких еліт із литовськими сягають XIII–XIV ст. Ідеться про уривчасті повідомлення

¹³ Див.: *Ukraina Lithuanica: Студії з історії Великого князівства Литовського*. – Т.1–3. – К., 2009–2015.

¹⁴ Див.: *Черкас Б.* Степовий щит Литви: Українське військо Гедиміновичів (XIV–XVI ст.). – К., 2011. – 144 с.; *Україна: литовська доба 1320–1569 / О.Русина та ін.* – К., 2008. – 176 с.; *Україна: литовська доба 1320–1569 / С.Климовський, І.Сварник, Л.Войтович та ін.; вид. 2-ге, перероб.* – К., 2016. – 176 с.

¹⁵ *Шабульдо Ф.М.* Землі Юго-Западної Русі в составе Великого князівства Литовського. – К., 1987. – 184 с.

¹⁶ Див.: *Історія України в особах: Литовсько-польська доба / О.Дзюба, М.Довбищенко, О.Русина та ін.* – К., 1997. – 272 с.; *Русина О.* Україна під татарами і Литвою // *Україна крізь віки: У 15 т.* – Т.6. – К., 1998. – 320 с.

¹⁷ Див., напр.: *Котляр М.Ф.* Історія дипломатії Південно-Західної Русі. – К., 2002. – С.120–126.

¹⁸ *Войтович Л.В.* Галицько-Волинські етюди. – Біла Церква, 2011. – С.380–388.

¹⁹ *Сіцінський Ю.* Поділля під владою Литви / Упор. Д.Вашук, М.Мошак. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 160 с.

²⁰ *Головка О.Б.* Балтійські племена в політичних взаємовідносинах Давньоруської і Польської держав (X – перша третина XIII ст.) // *Україна і Польща в період феодалізму*. – К., 1991. – С.30.

²¹ *Fryderyk I cesarz donosi Wibaldowi o zwycięstwie odniesionem nad Polakami // Monumenta Poloniae Historica / Wyd. A.Bielowski.* – Т.2. – Lwów, 1872. – S.22.

джерел, часом доволі пізніх, які, утім, свідчать про існування двосторонніх зв'язків, головно конфліктів. Так один зі впливових галицьких князів на рубежі XII–XIII ст. Роман Мстиславович (1155/1156–1205 рр.), як переконані його сучасні біографи²², упродовж життя неодноразово сходився на полі бою з балтами, перемагав їх, на тривалий час відвівши загрозу від своїх володінь. Однак після його раптової загибелі 19 червня 1205 р. під Завихостом княгиня-вдова була змушена взяти на себе відповідальність за захист володінь молодих спадкоємців чоловіка – Данила (1201–1264 рр.) й Василька (1203–1268/1269 рр.). Тож після укладення взимку 1219–1220 рр. Романовичами за посередництва їхньої матері невідомої за змістом угоди з низкою литовських князів²³, набіги останніх на волинські землі, частково опановані тоді синами покійного «самодержця всієї Русі», припинилися.

Відтак до Галича, поперемінно контрольованого впродовж першої третини XIII ст. угорцями та руськими володарями, балти не доходили. Лише навесні – улітку 1238 р., коли в місті володарювали родичі Ростиславовичів – представники чернігівської князівської родини Ольговичів, а саме Михайло Всеволодович (1179–1246 рр.) та його син Ростислав (близько 1219 – після 1264 рр.), літописець занотував воєнну виправу останнього проти литовців. Підтримуючи та розвиваючи погляд В.Нагірного²⁴, Д.Домбровський уважав це відповіддю за напад князя Міндовґа (1195–1263 рр.) на володіння їхнього близького родича, мазовецького правителя Конрада (1187–1247 рр.)²⁵. Утім похід почався, та не завершився, адже після виходу Ростислава Михайловича з військом за межі міста, його, на запрошення частини галичан, негайно зайняв Данило Романович²⁶.

Наступного разу галицькі й литовські загоны мали шанс зійтися у двобої під містом Ярослав 17 серпня 1245 р. У складних умовах перших місяців після монгольського нападу на рубежі 1242–1243 рр. одружений із донькою угорського короля Бели IV (1235–1270 рр.) Анною (померла близько 1285 р.) князь Ростислав не покидав намірів за підтримки тестя та його союзників серед боярства Галича повернутися в місто. Улітку 1245 р. він зумів заігувати чимало вельмож до походу проти Романовичів. Почувши про це, «Данило же и Василко посласта в Литвоу помощи просаца . и послана бы^с ѿ Миндога помощь . не дотагшимъ же обоимъ»²⁷. Навіть попри відсутність литовської

²² Головка О.Б. Князь Роман Мстиславович та його доба. – К., 2001. – С.203.

²³ Ипатьевская летопись // Полное собрание русских летописей. – Т.2. – Москва, 2001. – Стб.735–736; Chronica Galiciano-Voliniana (Chronica Romanoviciana) / Wydali, wstępem i przypisami opatrzyli D.Dąbrowski, A.Jusupović przy współpracy I.Juriewej, A.Majorowa, T.Wilkul // Monumenta Poloniae Historica: Nova series. – Т.16. – Kraków; Warszawa, 2017. – S.71–74.

²⁴ Nagirnyj W. Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198 (1199) – 1264. – Kraków, 2011. – S.211, 215–216.

²⁵ Dąbrowski D. Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1205–1264): Biografia polityczna. – Kraków, 2012. – S.205–206.

²⁶ «[...] приде вѣсть Данилоу . во Холъмъ боудоуцю емоу . ажо Ростиславъ сошелъ естъ на Литвоу со всеми бояры . и сноузникы семоу же прилоучившоуса . изииде Даниль со воии . со Холъма . и бывшоу емоу . третии днь оу Галичи» (див.: Ипатьевская летопись. – Стб.777; Chronica Galiciano-Voliniana. – S.204).

²⁷ Ипатьевская летопись. – Стб.801; Chronica Galiciano-Voliniana. – S.274–275.

допомоги волинські володарі здолали ворога, зумівши після візиту князя Данила до хана Бату (1209–1255/1256 рр.) впродовж другої половини 1245 – початку 1246 рр. остаточно закріпити за собою Галич і Галицьку землю, котра після 1253 р. стала невід'ємною складовою королівства Русі. Номінально, через втрату Галичем столичного статусу на користь збудованих у середині XIII ст. Холма та Львова, місцевими князями з династії Романовичів упродовж найближчої сотні років по чергово були король Данило (до 1264 р.), його сини Шварно (до 1269 р.) та Лев (до 1301 р.), Юрій I Львович (до 1308 р.), Лев II Юрійович (до 1323 р.). «За кужелем» (тобто за жіночою лінією) цю традицію продовжили Юрій II Тройденевич (до 1340 р.) і Любарт Гедимінович (до 1349 р.). «За замовчування» офіційних документів їхній титул галицьких князів наводив літописець, як, наприклад, відомо з пасажу 1269 р.²⁸, або кількох досі уцілілих офіційних актів першої чверті XIV ст.²⁹

Безпосередні контакти галицьких еліт із литовськими до смерті короля Данила десь ранньою весною 1264 р. «читаються» ще принаймні декілька разів упродовж 1249–1253 рр. під час регулярних виправ Романовичів проти Міндовґа та його родини, а також у так званій Опавській кампанії влітку 1253 р., де на боці руських володарів виступили племінники литовського сюзерена – Товтивіл (помер 1263 р.) та Єдивід (помер після 1253 р.)³⁰. Як володар Галича Данило Романович у всіх цих п'яти походах³¹ мав би поповнити своє військо й загонами деяких щонайменше лояльних галицьких бояр.

Вочевидь найактивніший період аналізованих двосторонніх контактів у другій половині XIII ст. припадає на князювання в Галичі впродовж 1264–1266/1267 рр. Шварна Даниловича (1236–1240–1269). Він на рубежі 1254–1255 рр. одружився з N за іменем донькою литовського князя Міндовґа³², а отже литовська присутність при дворі княгині в Галичі (до 1266–1267 рр.) та галицька – у Литовській землі (до 1269 р.) виглядає очевидною, хоча прямо й не покрита джерелами. Достатньо добре відомо про тісні контакти з князем Шварном Міндовґового сина Войшелка (близько 1233–1267 рр.), рідного брата N за іменем галицької княгині, литовського володаря впродовж 1264–1267 рр. хресного батька Юрія I Львовича

²⁸ «А Левъ нача княжити в Галичѣ и в Холмѣ . по братѣ по своємь . по Шварнѣ» (див.: Ипатьевская летопись. – Стб.870; Chronica Galiciano-Voliniana. – S.471).

²⁹ «Andreas et Leo, Dei gra(tia) duces totius Terr[ae] [2] Rus[s]i[a]e, Galici[a]e et Lademiri(a)» (див., напр.: *Купчинський О.* Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV ст. Дослідження. Тексти. – Л., 2004. – С.150). Кілька, на наш погляд, оригіналів окремих актів галицького князя Лева зберігаються в Державному архіві Перемишля (див.: Archiwum Państwowe w Przemyślu. – Kościół prawosławny i grekokatolicki (Inwentarz zesp. ABGK), dyplomy. – Zesp.142. – Sygn.1–3).

³⁰ Ипатьевская летопись. – Стб.811–820, 822; Chronica Galiciano-Voliniana. – S.315.

³¹ Докладну статистику й уточнену хронологію всіх відомих із джерел воєнних виправ Данила Романовича навів Д.Домбровський: *Dąbrowski D.* Daniel Romanowicz król Rusi... – S.472.

³² Біограму князя див.: *Домбровский Д.* Генеалогия Мстиславичей: Первое поколение (до начала XIV в.). – Санкт-Петербург, 2015. – С.394–398.

(між 1247–1254–1308 рр.)³³ і можливого автора «Опису земель» XIII ст. («Descriptiones terrarum») ³⁴. Автор літопису красномовно занотував його навернення у християнство, осягнення князем якого впродовж 1255–1257 рр. частково відбувалося й за допомогою ченців із Галицької землі:

«Воишелкъ же нача княжити . в Новѣгородѣ (однойменне місто у Гродненській обл., Білорусь – *М.В.*) . в поганьствѣ боуда . и нача проливати крови много . оубивашеть бо на всакъ днь по три по четьри . которого же дні не оубьашеть кого печаловашеть тогда . коли же оубьашеть кого . тогда веселъ башеть . посем же вниде страхъ Бїи во срѣце его помысли в собѣ хота прияти стое крѣщние . и крѣтиса тоу в Новѣгородьцѣ и нача быти во крѣстьянствѣ . и по семь иде Воишелкъ . до Галича (sic! – *М.В.*) . к Данилови . князоу и Василкови . хота прияти мнискїи чинъ . тогда же и Вошелкъ хрѣти Юрья Львовича . тоже потомъ иде в Полониноу (монастир, локалізований в околицях сучасного Сигіта, жудець Марамуреш, Румунія³⁵ – *М.В.*) . ко Григорьеві в манастырь . и пострижеса во черньцѣ . и быѣ в манастыри оу Григорья . г . лѣ⁵»³⁶.

Непорозуміння навколо успадкування Литовської землі врешті призвели до драматичного вбивства Войшелка його п'яним кумом Левом Даниловичем після бенкету в мешканця волинського Володимира німця Маркольта між 18–23 квітня 1267 р.³⁷

Безпосередні контакти галицьких і литовських володарів в останній третині XIII – на початку XIV ст. відчутно ослабли. Після смерті Шварна Даниловича 1269 р. титулярним князем Галича став його найстарший брат Лев, спершу союзником якого з-посеред нащадків короля Міндовґа, а від 1275 р. ворогом, уважався Тройден (помер 1282 р.). «Литовська війна» 1275–1277 рр., як її називає Л.Войтович³⁸, велася головно силами волинських князів та прибулих татарських військ еміра Мамшея:

«Присла шканьнии и безаконьнии Ногаи послы своя с грамотами Тегичага . Коутлоубоугоу . и Ешимоуга . ко Львови и

³³ Докладний аналіз сюжету див.: *Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich // Biblioteka Genealogiczna / Pod red. M.Górnego. – Т.6. – Poznań; Wrocław, 2002. – S.199–201.*

³⁴ *Eatyszonok O. Tożsamość fratris Vaislani z Opisu ziem. Przyczynek do badań nad stosunkiem Kościoła Zachodniego do Wschodniego w połowie XIII wieku i pierwotną lokalizacją Białej Rusi // Colloquia Russica. – Series II. – Vol.3: Данило Романович і його часи / За ред. В.Нагірного, М.Волощука. – Івано-Франківськ; Краків, 2017. – S.215–219.*

³⁵ *Пекар А. Де знаходився Полонинський монастир? // Записки Чина святого Василя Великого. – Секц.2. – Т.14 (20). – Вип.1/4. – С.321–323. Є й інші версії локалізації монастиря, утім необґрунтовані (див.: *Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – Л., 1999. – С.55; Берест Р. Середньовічні монастирі Галичини. Житло та побут. – Л., 2011. – С.174.**

³⁶ *Ипатьевская летопись. – Стб.858–859; Chronica Galiciano-Voliniana. – S.438–440.*

³⁷ *Ипатьевская летопись. – Стб.868; Chronica Galiciano-Voliniana. – S.466–468. Аналіз політичних обставин смерті литовського князя-монаха див.: *Войтович Л.В. Лев Данилович князь галицько-волинський (бл. 1225 – бл. 1301). – Л., 2014. – С.138–147.**

³⁸ *Войтович Л.В. Лев Данилович князь галицько-волинський (бл. 1225 – бл. 1301). – С.175–181.*

Мьстиславоу . и Володимѣрю . тако река . всегда мь жалоуе-
те на Литвою . все же вы даль есмь рать . и воеводуу с ними
Мамъшѣа . поидете же с ни³⁹ на вороги своѣ»³⁹.

І хоча сам Лев участі у цьому поході не взяв, його єдиний син Юрій міг очолити загони галицької знаті.

На рубежі XIII–XIV ст. Галич, ставши на 1302–1303 рр. митрополичим центром, відігравав вочевидь другорядну роль у стосунках королів Русі з литовськими володарями. Відомості про двосторонні контакти несистемні. Так, із грамоти князя Лева (Даниловича або Юрійовича), виданої не пізніше 16 березня 1301 р. або 31 травня 1323 р., відомо про отримання литовськими «братанцями» Тутенієм і Монтсіком села Добаневичі в Перемишльській волості (тепер с. Дубаневичі, Городоцький р-н, Львівська обл.)⁴⁰. Схожі надання вихідцям із Литви, звісно, могли існувати й близько Галича, утім писемні джерела, топонімія та мікротопонімія краю про це «мовчать». Достеменно відомо, що після вгасання династії Романовичів «за мечем» 1323 р. одним із кількох претендентів на їхню спадщину «за кужелем», особливо після отруєння 1340 р. Юрія II Тройденевича, став швагер загиблого – литовський князь Любарт Ґедимінович, охрещений у східному обряді під іменем Дмитра. Упродовж 1340–1349 рр. він уважався титулярним галицьким князем. Однак свої претензії на ці терени висували й королі Угорщини та Польщі, зокрема Казимир III. У відповідь на чергове спустошення ним 1349 р. земель королівства Русі, 7 липня 1353 р. Любарт дійшов до Галича та, за словами Я.Длугоша, страшенно його сплюндрував:

«Той же литовський князь Любарт, зібравши найсильніше, яке міг, військо прибуває 7 липня, якомога раніше до міста Галича, яке тоді перебувало в руках польського короля Казимира. Підступно і в негідний спосіб зрікається присяги про складання зброї між королем Казимиром та литовцями, і заволодіває містом. Забивши величезну кількість купців і містян, удається навіть до жакливої, притаманної варварам, різанини жінок та дітей. Збагачений і обтяжений награбованим, не маючи відваги залишитися там, підпалює місто і швидко втікає до Литви»⁴¹.

Дорогою в напрямку Завихоста Любарт продовжував спустошення володінь П'ястів. Фактично у XIV ст. це була передостання масова, утім з кривавими, не властивими XIII ст. наслідками, поява литовців під стінами міста.

³⁹ Ипатьевская летопись. – Стб.876; Chronica Galiciano-Voliniana. – S.488–489.

⁴⁰ Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства... – С.129.

⁴¹ Див: *Dlugossii Joannes. Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae: in 10 l. / Komit. red. Z.Kozłowska-Budkowa i in. – Lib.9. – Warszawa, 1975. – P.267–268* («Lubardus itaque Lithuanorum dux forciori quo poterat exercitu congest secrecius quo poterat ad Halicziensem civitatem, que iam tunc per Kazimirum Polonie regem tenebatur «septima die Iulii mensis» pervenisse treugis, que inter Kazimirum regem et Lithwanos iureiurando firmate fuerant, fraudulenter et inique violatis, eam comprehendis et magna civium et mercatorum multitudine occisa ferali etiam strage in feminas et pueros, qualem barbaric gens edere solet facta plurimis ditatus et onustus spoliis, non audens illic consistere civitatem succendens veloci fuga in Lithuaniam effugit»).

Востанне захисники Галича бачили прибулі з князем Вітовтом (1350–1430 рр.) на допомогу дружині свого брата, польського короля Владислава II Ягайла (1362–1434 рр.) – Ядвізі (1373–1399 рр.) допоміжні литовські заго-ни влітку 1387 р. Довідуємося про це постфактум з акта-надання 14 жов-тня 1387 р. польським володарем очільникові оборони – угорському воеводі Бенедиктові. Той погодився здати місто польському й литовському війську в обмін на гарантії від короля збереження розташованих «in terra Russie» (йдеться про історичну Галицьку землю) власних теренів та надань най-ближчої родини – братів Стефана, Андрія⁴². Деталі захисту Галича неві-домі. Незрозуміла й безпосередня участь в облозі міста литовських вояків. Найімовірніше, його перехід до рук поляків відбувся без кровопролиття. Історіографію цього важливого питання, особливо вітчизняну, розроблено вкрай поверхово, що, як резонно підкреслив в одній з останніх публікацій А. Федорук, пояснюється відсутністю будь-яких комплексних, насамперед ар-хеологічних студій Галицького замку – головного театру бойових дій літа 1387 р.⁴³ Тож за результатами Кревської унії 1385 р. та після подій 1387 р. спадщина Романовичів остаточно ввійшла до складу Польського королівства й була поділена на воеводства 1434 р.

Попри скупість писемних повідомлень значно барвистішу карти-ну двосторонніх зв'язків пропонують пам'ятки матеріальної культури. Активні археологічні дослідження як у Литві, так і в Україні, в істо-ричній Галицькій землі, зокрема на Крилоському городищі, допомага-ють відтворити динаміку щонайменше міжкультурного взаємообміну та торгівлі⁴⁴.

Так, у 1930-х рр. у передмісті Каунаса – Шанчаї (тепер у межах міста) було знайдено скарб, до якого входили 2 срібних браслети, кілька уламків срібних застібок, 5 срібних зливків-гривень, 4 молдавських монети Петра Мушата (1375–1391 рр.) та 87 литовських монет із написом «Печать». Знахідка добре відома російським, українським фахівцям у галузі матеріальної культури Русі⁴⁵. Про походження артефактів опубліковано спеціальні нариси⁴⁶. У нашо-му випадку найбільшу цінність становлять 2 срібних браслети, виготовлені,

⁴² Востанне до теми (втім з публікацією окресленого документа) звернувся Я.Тенговський (див.: *Tegowski J. Nieznane nadanie Władysława Jagiełły dla Benedykta węgierskiego kasztelana Halicza, i jego braci. Przyczynek źródłowy do dziejów Rusi Halickiej // Narodziny Rzeczypospolitej: Studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych / Pod red. W. Bukowskiego, T. Jurka. – T. 2. – Kraków, 2012. – S. 1341–1348 (текст джерела на с. 1346–1347)). Попередню публікацію акта див.: *Zbiór dokumentów małopolskich: W 8 cz. / Wyd. I. Sułkowska-Kuraś, St. Kuraś. – Cz. 6: Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1386–1417. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1974. – S. 25–26. Оригінали документів зберігаються в Бібліотеці Чарторійських у Кракові (див.: *Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki Czartoryjskich w Krakowie / W. Szelińska, J. Tomaszewicz. – Cz. 1: 1148–1506. – Kraków, 1975. – № 227–228).***

⁴³ *Федорук А. Облога Галича 1387 року у світлі вітчизняної історіографії // Галич. – Вип. 2. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 194–206.*

⁴⁴ За надані для цієї статті цінні матеріали щиро вдячність висловлюю кандидатів історичних наук Ігореві Ковалю (Івано-Франківськ).

⁴⁵ Див., напр.: *Рыбаков Б.А. Ремесло Древней Руси. – Москва, 1948. – С. 265, 269; Коваль І., Миронюк І. Сучасна археологія Галича і Галицької землі. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 126.*

⁴⁶ *Даркевич В.П. О датировке литовских монет с надписью «печать» (по материалам Шанчайского клада) // Советская археология. – 1973. – № 1. – С. 84.*

як принагідно можна переконалися з техніки майстрів, очевидно, у Галичі. Срібний із черню браслет складається з двох симетричних півкруглих ступок (довжина – 8 см, ширина – 5 см, товщина стінок – 0,2 см) на шарнірах (система петель із рухомим стержнем усередині). Зображення обрамлено накладеним срібним дротом, що утворює по три півкруглих арки на кожній ступці. Дріт поділений поперечними перетисками, які створюють ілюзію зерні. Краї браслетів прикрашені бордюром із випуклих кружечків, що нагадують псевдозернь, покритих тонкими шматками позолоченого срібла. Ряди фальшивої зерні обмежено рубленим дротом. Кріплення на арках – у формі петлі, куди вдягалися також виготовлені з дроту кільця. Із 8 кілець уцілило 2. Контури фігур в арках ґравійовано подвійними дрібнозубчастими ліліями, заглиблення між якими, а також додаткові обрамлення фігур, заповнено черню. Орнамент на обох ступках браслета повторюється. У бокові клейма вписано профільні фігури птахів, усередині клейма – рослинне плетіння з серцеподібних стебел, образ так званого «дерева життя». Птахи відтворені в однакових позах. Вони сидять, повернувши голови назад і піднявши крила.

Б.Рибаків із високою ймовірністю допускав виготовлення браслетів саме в Галичі. Окрім цього міста осередками виробництва були Київ, Чернігів, Владимир-на-Клязьмі та Рязань. Утім саме для браслетів так званого «галицького типу» характерні схематичний стиль орнаменту, невмілий рисунок із головно рослинними та пташиними мотивами (трилисники й пальмети), переважання контурної черні, зигзагоподібні насічки на фонових площинах з утворенням суцільного штрихування, бордюри із кружечків (імітація псевдозерні). У всіх без винятку «галицьких браслетах» домінує образ «дерева життя» та птахів, що символізували безкінечність життя, невмираючий дух, безсмертя, плодючість. Імовірно з тієї ж причини браслети як предмети весільного строю в достатній кількості потрапляли до захованих скарбів, адже нанесені на них зображення, із погляду власників, наділялися силою оберегів.

Браслети галицького типу відомі зі скарбів, широко датованих XIII–XIV ст., із села Мокотів-Демидів неподалік м. Миколаїв Львівської обл.⁴⁷, с. Вікторів Галицького р-ну Івано-Франківської обл. (експонуються у Львівському історичному музеї), м. Сокаль Львівської обл., а також – с. Войнешть комуни Войнешть повіту м. Ясси (Румунія) та літописного Червена (тепер с. Чермно, Томашівський повіт, Люблінське воєводство, Польща)⁴⁸. Імовірно браслети галицького типу потрапили до Литви у складі дорогого весільного посагу котроїсь із заможних боярських доньок. Згодом вони передавалися у спадок як сімейна цінність.

Утім не лише знахідки у Шанчаї підтверджують наявність певних торговельних і більш активних міжособистісних контактів галицької

⁴⁷ Грушевський М. Мокотівське срібло // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Т.15. – Л., 1897. – С.8.

⁴⁸ Див.: Макарова Т. Черное дело Древней Руси. – Москва, 1986. – С.90; Михайлова Р. Художня культура Галицько-Волинської Русі. – К., 2007. – С.130–131.

знаті з мешканцями Литовської землі – головними експортерами у володіння Рюриковичів, наприклад, бурштину. «Сонячний камінь» упродовж усього середньовіччя був для жителів прибалтійських теренів ключовим предметом обміну, купівлі-продажу. Його знахідки широко відомі на Волині, Новгородщині й у районах поблизу кордону з Литвою⁴⁹. Переважна більшість бурштинових виробів, запакованих у діжки як шматки сировини великих розмірів, за даними М.Каргера, потрапляли в Русь трьома головними шляхами. Перший вів через Балтійське море й Неву до Ладозького озера, Волхова напрямом до Старої Ладоги та своєрідного середньовічного «партнера» Галича – Новгорода. Другий скеровувався з узбережжя Балтики вглиб земель Рюриковичів Західною Двіною. Звідси вів до Полоцька, Вітебська й тісніше зв'язаного з Галичем Смоленська. Третій шлях був сухопутним. Він сполучав Прибалтику зі Псковом. У місцях призначення бурштин потрапляв у спеціалізовані майстерні, де з цих шматків виготовляли прикраси. Характерні знахідки в археологічних шарах XIII–XIV ст., зокрема Галича та Звенигорода, підтверджують наявність таких майстерень у цих містах, найбільшу з яких на території Михайлівського монастиря відомий археолог у 1940 р. розкопав саме в Києві⁵⁰. Безумовно ще один, четвертий, шлях міг сполучати Галич із землями Литви річковими артеріями – Дністром і Західним Бугом.

Проведені за останні півстоліття дослідження у цілому засвідчують невеликий асортимент виробів із бурштину, головню пряслиць, намистин, підвісок-кулонів, хрестів, перснів, гудзиків, вставок до металевих прикрас тощо⁵¹. Наприклад, на території городища колишнього князівського осередку в літописному Звенигороді домонгольського періоду В.Гупало вдалося виявити кілька прозорих і напівпрозорих бурштинових хрестів-тільників, рамена яких було оздоблено перетинками та крилоподібними відростками⁵². Тут же знайдено ікону в окладі, виготовленому з жовто-оранжевого прозорого бурштину⁵³. Одразу ж пригадалася літописна цитата від 1236 р.⁵⁴ про похід війська князя Данила Романовича на Звенигород, який завершився поразкою, адже «[...] бѣ бо стѣа Бѣа в немь . чюднаа икона»⁵⁵.

На території літописного Галича з-посеред бурштинових знахідок останніх років⁵⁶ заслугоує на увагу яскраво-червоного кольору хрестик,

⁴⁹ *Петегирич В.М.* Из истории экономических и культурных связей Галицко-Волынской Руси в X–XIII вв. (По археологическим данным) // Славянские древности. Этногенез. Материальная культура Древней Руси. – К., 1980. – С.155–156.

⁵⁰ *Каргер М.* Древний Киев: Очерки по истории материальной культуры. – Т.1. – Москва; Ленинград, 1958. – С.473.

⁵¹ *Розенфельдт Р.Л.* Янтарь на Руси // Проблемы советской археологии. – Москва, 1978. – С.200.

⁵² *Гупало В.* Звенигородські сакралії // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Вип.8. – Л., 2002. – С.167, рис.3–7.

⁵³ Там само. – Рис.6, 8.

⁵⁴ Останнє й найбільш аргументоване датування походу див.: *Dąbrowski D.* Daniel Romanowicz król Rusi... – S.195.

⁵⁵ Ипатьевская летопись. – Стб.776; *Chronica Galiciano-Voliniana.* – S.199.

⁵⁶ *Коваль І, Миронюк І.* Сучасна археологія Галича і Галицької землі. – С.266.

аналогічний за типом уведеному в науковий обіг Р.Розенфельдтом⁵⁷. Вочевидь, презентовані пам'ятки галицької і прибалтійської матеріальної культури мають радше стосунок до другої половини XIII ст., коли контакти династії Романовичів із Міндовгом та його родичами особливо активізувалися.

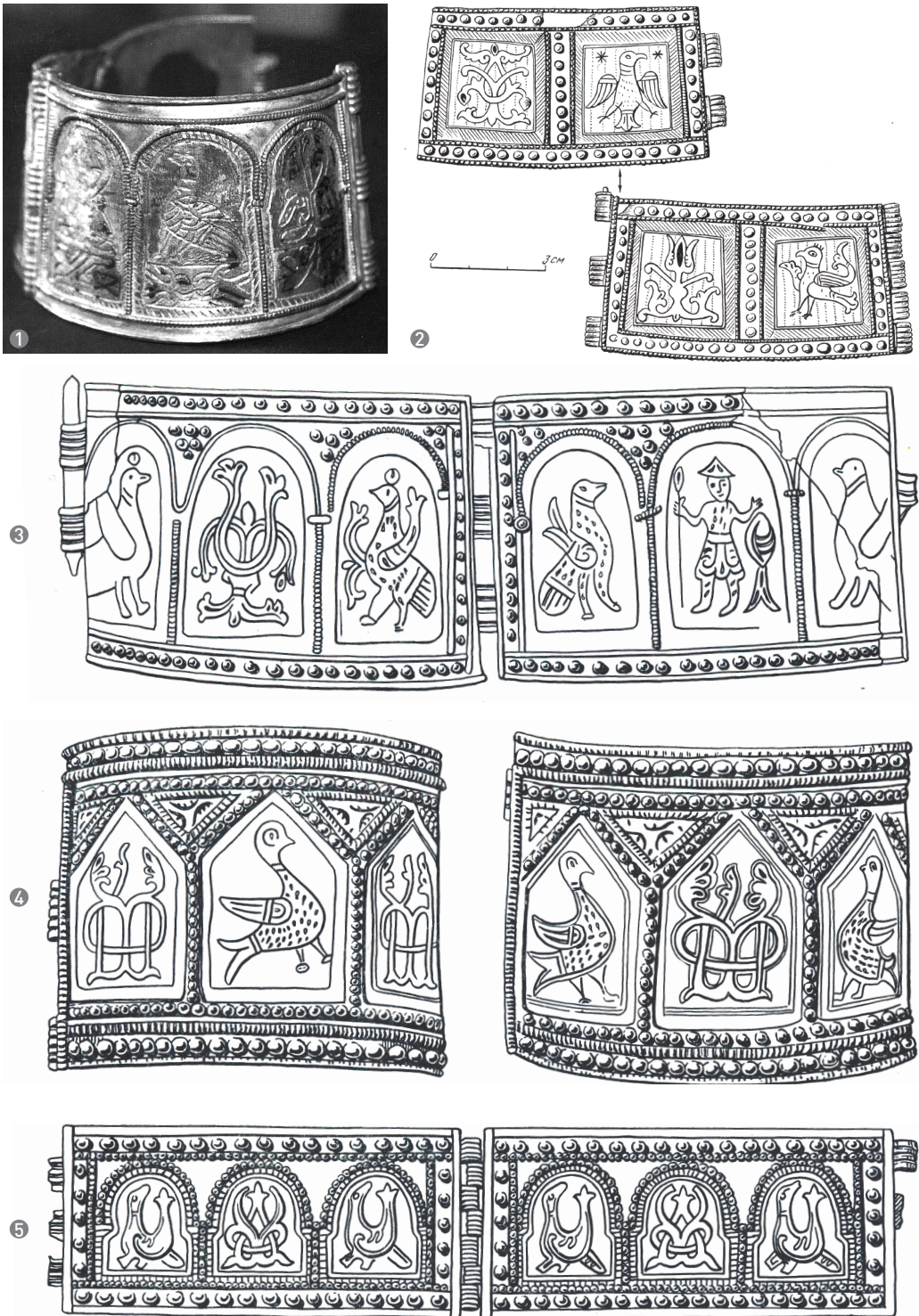
Окреме місце у двосторонніх контактах матеріальної культури займає феномен так званих «дорогочинських пломб», названих так за велетенською кількістю знахідок (понад 15 тис. екземплярів) у Дорогочині (тепер місто Сім'ятицького повіту, Підляське воеводство, Польща). На сьогодні відомо понад 40 їх місцезнаходжень (у Росії – 18, в Україні – 11, у Білорусі – 10, у Польщі – 4 та в Литві – 1). Хоча стан вивчення пломб бажає бути кращим, беззаперечним фактом є їх віднайдення як у литовських землях (місцевість Любове, розташована у 18 км на північний схід від Вільнюса), так і Галичі. Важливо, що «литовський скарб» містить також окрім 37 одиниць дорогочинських пломб інші речі «руського» походження – скляні намистини, браслети, перстень⁵⁸.

Отже значна географічна віддаленість Галицької землі від головних магістралей воєнних походів литовців у землі Рюриковичів пояснює спорадичність безпосередніх двосторонніх контактів містян колишньої князівської столиці з балтами XII–XIV ст. Головно йдеться про лише деякі, відтворені в літописанні, епізоди, найінтенсивніші з яких припали на 1264–1269 рр. – період перебування в місті Шварна Даниловича з його N литовською дружиною, а отже її двором балтійського походження. Підготував таке ближче знайомство обох сторін, мабуть, візит та перебування впродовж 1255–1257 рр. литовського князя, а згодом монаха Войшелка при ігумені Полонинського монастиря – преподобному Григорієві. Вірогідно саме з цим періодом пов'язані й активніші обопільні торговельні відносини, засвідчені переліченими пам'ятками матеріальної культури.

Однак від останньої третини XIII – першої половини XIV ст. з огляду на складну міждинастичну ситуацію, в якій опинилися володарі королівства Русі, прямі контакти галицьких еліт із литовськими «читаються» нерегулярно. Останній із відомих казусів – облога Галицького замку польсько-литовським військом улітку 1387 р. Імовірно, подальші активніші археологічні дослідження Галича, синхронні евристичній роботі в архівах і бібліотеках Європи, могли б у перспективі суттєво розширити вже існуючі знання про зв'язки середньовічних литовських та галицьких еліт.

⁵⁷ Розенфельдт Р.Л. Янтарь на Руси. – С.201, рис.1, 29–32.

⁵⁸ Перхавко В. Торговый мир средневековой Руси. – Москва, 2006. – С.9–10, 227.

1–5. Браслети так званого «галицького типу»; 5. виріб із Шанчайського скарбу (за вид.: Коваль І., Миронюк І. Сучасна археологія Галича і Галицької землі. – Івано-Франківськ, 2015. – С.126)

REFERENCES

1. Berest, R. (2011). Seredniovichni monastyri Halychyny. Zhytlo ta pobut. Lviv. [in Ukrainian].
2. Błaszczyk, G., Kijas A. (eds.). (1994). Litwa i jej sąsiedzi od XII do XX wieku. *Studia ofiarowane Prof. dr. hab. Jerzemu Ochmańskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*. Poznań. [in Polish].
3. Cherkas, B. (2011). Stepovyi shchyt Lytvy. Ukrains'ke viis'ko Hedyminovychiv (XIV–XVI st.). Kyiv. [in Ukrainian].
4. Dąbrowski, D. (2012). Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1205–1264). Biografia polityczna. Kraków. [in Polish].
5. Dąbrowski, D. (2015). Genealogiya Mstislavichey. Pervoye pokoleniye (do nachala XIV v.). Sankt-Peterburg. [in Russian].
6. Dąbrowski, D., Jusupović, A., Juriewa, I., Majorow, A., Wilkuł, T. (eds.) (2017). Chronica Galiciano-Voliniana (Chronica Romanoviciana). *Monumenta Poloniae Historica. Nova series*. Kraków; Warszawa (16). [in Polish, Old-Ukrainian].
7. Dąbrowski, D. (2002). Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich. Poznań; Wrocław. [in Polish].
8. Darkevych, V., Soboleva, N. (1973). O datirovke litovskikh monet s nadpisyy „pechat” (po materialam Shanchayskogo klada). *Sovetskaya archeologiya – The Soviet Archaeology*, 1, 1973. 83–95. [in Russian].
9. Długosii Joannes. (1975). Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae (Kozłowska-Budkowa Z., ed). Warszawa. Lib.9. [in Latina].
10. Dubonis, A. (2004). Bor'ba za litovskiy prestol posle smerti korolia Mindaugasa (1264–1268 gg.). *Ukraina v Tsentral'no-Skhidnii Yevropi (z naidavnishykh chasiv do kintsia XVIII st.) – Ukraine in the Central-East Europe (Since the Oldest Times Till the End of the 18th Century)*, 4, 133–143. [in Russian].
11. Dubonis, A. (2008). Problemy obrazovaniya Litovskogo gosudarstva i yego odnoshe-niya s Galitsko-Volynskim kniazhestvom v noveyshey istoriografii Litvy. *Kniazha doba: istoriia i kultura – The Princely Era: History and Culture*, 2. 142–157. [in Russian].
12. Dziuba, O., Dovbyshchenko, M., Rusyna, O. (comps.) (1997). Istoriia Ukrainy v osobakh: Lytovs'ko-pol's'ka doba. Kyiv. [in Ukrainian].
13. Fedoruk, A. (2017). Obloha Halycha 1387 roku u svitli vitchyznianoï istoriohrafii. *Halych. Zbirnyk naukovykh prats'*, 2, 194–206. [in Ukrainian].
14. Haličko-volyńský letopis (2010) (J.Komendová, transl.), Praha. [in Czech].
15. Holovko, O.B. (1991). Baltiis'ki plemena v politychnykh vzaïmovidnosynakh Davniorus'koi i Pol's'koi derzhav (X – persha tretyna XIII st.). *Ukraina i Pol'shcha v period feodalizmu: Zbirnyk naukovykh prats'*. Kyiv. 23–34. [in Ukrainian].
16. Holovko, O.B. (2001). Kniaz' Roman Mstyslavovych ta yoho doba. Kyiv. [in Ukrainian].
17. Hupalo, V. (2002). Zvenyhorods'ki sakralii. *Materialy i doslidzhennia z arkhеолоhii Prykarpattia i Volyni*, 8, 158–169. [in Ukrainian].
18. Ipatievskaya letopis. (2001). (B.Kloss, ed.). *Polnoye sobraniye russkikh letopisey*. Moskva. (2), 2. [in Old-Bulgarian].
19. Kiaupa, Z., Kiaupienė, J., Kuncevičius, A. (2007). Historia Litwy. Od czasów najdawniejszych do 1795 roku. Warszawa. [in Polish].
20. Kibin, A.S. (2014). Ot Yatviazi do Litvy: Russkoye pogranichye s yatviagami i litvoy v X–XIII vekakh. Moskva. [in Russian].
21. Klymovs'kyi, S., Svarynyk, I., Voitovych, L. (2016). Ukraina: lytovs'ka doba 1320–1569. Kyiv. [in Ukrainian].
22. Kotliar, M. (2002). Istoriia dyplomatii Pivdenno-Zakhidnoi Rusi. Kyiv. [in Ukrainian].
23. Koval', I., Myroniuk, I. (2015). Suchasna arkhеолоhiia Halycha i Halyts'koi zemli. Ivano-Frankivs'k. [in Ukrainian].
24. Krom, M.M. (2010). Mezh Rusyu i Litvoy. Pogranichnyye zemli v sisteme russko-litovskikh odnosheniy kontsa XV – pervoy treti XVI vv. Moskva. [in Russian].

25. Krupa, K. (1993). Książęta litewscy w Nowogrodzie Wielkim do 1430 roku. *Kwartalnik Historyczny – Historical Quarterly*, C, 1, 29–46. [in Polish].
26. Kuchkin, V.A. (2000). Moskovsko-litovskoye soglachenie o peremirye 1372 g. *Drevnyaya Rus': Voprosy Medievistiki – An Ancient Rus': the Questions of Medieval Studies*, 1, 11–39; 2, 1–14. [in Russian].
27. Kupchynskiy, O. (2004). Akty i dokumenty Halyts'ko-Volyns'koho kniazivstva XIII – pershoi polovyny XIV stolit'. Doslidzhennia. Teksty. Lviv. [in Ukrainian].
28. Kurtyka, J. (2000). Podole pomiędzy Polską i Litwą w XIV i 1. połowie XV wieku. *Kamieniec Podolski. Studia z dziejów maista i regionu*, (1), 9–59. [in Polish].
29. Kyrychenko, K. (2005). Istoriia Velykoho kniazivstva Lytovs'koho v ukrains'kii istoriografii 1991–2003/4: osnovni tendentsii. *Ruthenika*, 4, 215–229. [in Ukrainian].
30. Łatyszczonok, O. (2017). Tożsamość fratris Vaislani z Opisu ziem. Przyczynek do badań nad stosunkiem Kościoła Zachodniego do Wschodniego w połowie XIII wieku i pierwotną lokalizacją Białej Rusi. *Colloquia Russica*, (II), 3, 215–219. [in Polish].
31. Kołodziejczyk, A., Kubicki, R., Radoch, M. (eds.) (2014). Litwa i jej sąsiedzi w relacjach wzajemnych (XIII–XVI w.). Olsztyn; Gdańsk. [in Polish].
32. Makarova, T. (1986). *Chernevoye delo Drevney Rusi*. Moskva. [in Russian].
33. Marek, M. (2006). Cudzie etniká na stredovekom Slovensku. *Martin : Matica slovenska*. [in Slovakian].
34. Martyniuk, A.V. (2011). Istoriya Velikogo kniazhestva Litovskogo v miniatiurakh Litseвого letopisnogo svoda XVI veka. *Lietuvos Pilyls – Castles of Lithuania*, 6, 149–163. [in Russian].
35. Martyniuk, A.V. (2016). Mezhdru Pskovom, Vitebskom i Neygauzenom: zabytaya voyna na livonskom pogranichye v seredine XV veka. *Uchenyye zapiski Uchrezhdeniya obrazovaniya "Vitebskiy gosudarstvennyy universitet im. P.M.Masherova" – Scientific Notes of the Educational Institution "Masherov State University of Vitebsk"*, Chast' 1, (21), 30–36; Chast' 2, (22), 33–38. [in Russian].
36. Martyniuk, A.V. (2011). Rus' i Litva v sochinenii Ioanna de Galonifontibus. *Studia Historica Europae Orientalis – Historical Researchs of the East Europe*, 4, 79–88. [in Russian].
37. Mečislovas, J. (2004). Unia polsko-litewska. (Firewicz A. transl.). Toruń. [in Polish].
38. Mihályné, F. (1998). Litvánok a nyugati királyi udvârokban 1316–1400. *Clio*, 2, 87–91. [in Hungarian].
39. Mykhaylova, R. (2007). Khudozhnia kul'tura Halyts'ko-Volyns'koi Rusi. Kyiv. [in Ukrainian].
40. Nagirnyj, W. (2011). Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198 (1199) – 1264. Kraków. [in Polish].
41. o. Pekar, A. De znakhodyvsia Polonyns'kyi monastyr? *Zapysky Chyna Sviatoho Vasylia Velykoho – Notes of the St. Basil the Great Order*, 2, 14 (20), 1–4, 321–323. [in Ukrainian].
42. Perkhavko, V. (2006). *Torgovyy mir srednevekovoy Rusi*. Moskva. [in Russian].
43. Petegirich, V.M. (1980). Iz istorii ekonomicheskikh i kulturnykh svyazey Galitsko-Volynskoy Rusi v X–XIII vv. (Po arkheologicheskim dannym). *Slavianskiye drevnosti. Etnogenez. Materialnaya kultura Drevney Rusi. Sbornik nauchnykh trudov*, 151–163. [in Russian].
44. Podberezkin, Ph. (2015). «Partes Wandalor in Magna Germania»: chto znal Albert Kranc o Litve i Rusi. *Alba Ruscia: Belorusskiye zemli na perekrestke kultur i tsivilizatsiy (X–XVI vv.)*. Moskva. 185–202. [in Russian].
45. Polekhov, S. (2015). Nasledniki Vitovta. Dinasticheskaya voyna v Velikom kniazhestve Litovskom v 30-e gody XV veka. Moskva. [in Russian].
46. Rozenfeldt, R. (1978). Yantar na Rusi. *Problemy sovetskoy arkheologii – The Problems of the Soviet Archeology*, 197–208. [in Russian].
47. Rusyna, O. (2008). Ukraina: lytovs'ka doba 1320–1569. Kyiv. [in Ukrainian].
48. Rusyna, O. (1998). Ukraina pid tataramy i Lytvoyu. Kyiv. [in Ukrainian].
49. Shyrokorad, A. (2008). Rus' i Litva. Moskva. [in Russian].

50. Spečiūnas, V. (ed.) (2005). *Gediminaičiai: enciklopedinis žinynas*. Vilnius. [in Lithuanian].
51. Spečiūnas, V. (ed.) (2004). *Lietuvos valdovai*. Vilnius. [in Lithuanian].
52. Sułkowska-Kuraś, I., Kuraś, St. (comps) (1974). *Zbiór dokumentów małopolskich*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk. (6). [in Polish, Latina].
53. Szelińska, W., Tomaszewicz, J. (comps) (1975). *Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki Czartoryjskich w Krakowie*. Kraków. (I). [in Polish].
54. Tęgowski, J. (2012). *Nieznane nadanie Władysława Jagiełły dla Benedykta węgierskiego kasztelana Halicza i jego braci. Przyczynek źródłowy do dziejów Rusi Halickiej. Narodziny Rzeczypospolitej. Studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych*. Kraków. (2), 1341–1348. [in Polish].
55. Tęgowski, J. (1999). *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*. Poznań; Wrocław. [in Polish].
56. Voitovych, L.V. (2011). *Halyts'ko-volyns'ki etiudy*. Bila Tserkva. [in Ukrainian].
57. Voitovych, L.V. (2014). *Lev Danylovych kniaz' halytsko-volyns'kyi* (bl. 1225 – bl. 1301). Lviv. [in Ukrainian].
58. Yuchas, M. (1999). *Galitsko-Volynskaya Rus' i problemy christianizatsii Litvy vo vtoroy polovine XIV v. Vostochnaya Evropa v istoricheskoy retrospektive: K 80-letiyu V.T.Pashuto*. Moskva. 262–269. [in Russian].

MYROSLAV VOLOSHCHUK

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor at World History Department,
V.Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine), myrkomyrko79@gmail.com

HALYCH PRINCES AND NOBLES IN RELATIONS WITH LITHUANIA IN THE 12th–14th CENTURIES

Through the verification of the different content and time of the source appearance, in the article is devoted the military-political as well as partly trade contacts between Halych rulers and the inhabitants with the Lithuanians during the 12th–14th centuries. The use of the general historical methods with a comparative comparisons of the archeological data allows us to establish that the most active period of the bilateral relations was in the second half of the 13th century, connected with the Halych reign of the Prince Shvarno Danylovych 1264–1269 and the asceticism of his N. Lithuanian wife's brother – the monk Vaišvilkas. The fragmentary nature of the written sources is also noted. Its complemented by not numerous monuments of the material culture both sides. These include the bracelets of the so-called "Halych type", found in the 1930's during the archaeological research in Kaunas and the Lithuanian amber export items, known from the 21th century in Halych and Halychyna. The originality and specificity of the subject is supplemented by the peripherality of controlled by Rurikids, compared to other their lands. This fact directly influenced on the course of the bilateral relations.

Keywords: *Lithuania, Halych, Halychyna, Danylo Romanovych, Lev Danylovych, Vaišvilkas, Shvarno Danylovych, Mindaugas, Liubart Gedyminovych, material culture.*